

УЛОГА МЕНТОРСТВА У РАЗВОЈУ МЛАДИХ*

*Борис Кордић***

Факултет безбедности, Универзитет у Београду

Лена Бабић

Пословни факултет, Универзитет Сингидунум

Апстракт. Постоји мишљење да природно менторство младих повољно утиче на психосоцијални развој и да је повезано са бољим успехом касније у животу. Истраживањем смо хтели да утврдимо које се особине личности ментора и штићеника јављају као неопходни услови за развијање процеса менторства код младих који води позитивним развојним исходима. На пригодном узорку ученика основних и средњих школа (77) и студената из Београда (109) задат је упитник специјално конструисан за ову сврху. Испитаници су процењивали карактеристике значајне особе из њиховог живота кроз 17 реченица, промене настале захваљујући искуству са значајном особом кроз 18 реченица и властите карактеристике кроз 16 реченица. Факторска анализа је издвојила две особине значајних особа (назване М-базични ослонац и М-стручњак), две врсте исхода искуства са значајним особама (Ш-унапредио себе и Ш-дистанца према себи) и две врсте особина код испитаника (Отвореност за учење и Ослањање на друге). Анализе показују да је успостављање односа поверења и размене које штићеницима даје осећање базичног ослонаца *conditio sine qua non* менторства, а стручност и професионалност ментора *differentia specifica* менторства. За успостављање таквог односа неопходно је да ментори имају особине личности које су предуслов за успостављање базичног ослонаца за штићенике, и да штићеници буду отворени за учење и спремни да нађу ослонац у менторима.
Кључне речи: менторство, млади, психосоцијални развој, компетенције.

* *Напомена.* Овај научни рад је проистекао из сарадње два пројекта: „Безбедност и заштита организовања и функционисања васпитно-образовног система у Републици Србији (основна начела, принципи, протоколи, процедуре и средства)“, бр. 47017 (2011-2014) и „Унапређење конкурентности Србије у процесу приступања Европској унији“, бр. 47028 (2011-2014), чију реализацију финансира Министарство науке Републике Србије.

** E-mail: kordic@fb.bg.ac.rs

Термин менторство употребљава се у различитим контекстима и за различите врсте функција. Тако се менторство може одвијати у заједници у којој особа живи, у школи или на факултету, на послу и слично. Функције могу бити едукативне, пословне, усмерене на лични развој итд. Овај рад је усмерен на истраживање улоге менторства у личном развоју а такво је менторство најчешће везано за менторство младих. Показало се да менторски однос има значајну улогу у људском развоју (Levinson *et al.*, 1978) и да је присутан у развоју веома успешних особа (Vaillant, 1977). Међутим, треба знати да менторско искуство није увек позитивно и да постоје негативна менторска искуства као појмовно засебна категорија (Eby *et al.*, 2004).

Дефиниције менторства нису довољно обухватне и прецизне. Најчешће се менторством означава међуљудски однос између старије и искусније особе, односно ментора, и млађе и мање искусне особе, односно штићеника, у којем ментор усмерава лични и професионални развој штићеника (Kram, 1985). Овакве дефиниције не укључују значај етичког понашања ментора, његову емотивну уравнотеженост, компетенције, „играње“ улога и слично (Johnson, 2002). Другачији приступ одређивању менторства јесте кроз издвајање карактеристичних одлика такве врсте међуљудских односа од којих се наводе следеће: јединственост, реципрочност и асиметричност, процес, учење и динамичност (Eby *et al.*, 2007). Јединствен је однос јер се разликује од сваког другог међуљудског односа. Реципрочан је однос јер укључује активно обе стране, а асиметричан јер је циљ усмерен углавном на добробит за штићеника. Менторство је процес који се одражава како на психосоцијалном плану тако и на каријерном плану, јер се стичу нова знања и вештине. Динамичан је однос јер се временом мења и постаје утицајнији.

Менторство младих представља релативно дуготрајан однос у којем старија, искусна и одговорна особа усмерава, подржава и брине о развоју младе особе, посебно њеног карактера и компетенција. У оквиру менторства младих развија се однос узајамности, поверења и поштовања, а штићеник се идентификује са особинама ментора. Стога је важно да ментора красе особине карактеристичне за зрелу одраслу личност која је добро уклопљена у социјалну средину. Сматра се да менторство значајно доприноси здравом психосоцијалном развоју особе као што афективна везаност, односно приврженост, доприноси у раној доби (Ainsworth, 1989).

Менторство младих најчешће је неформалног типа, односно јавља се спонтано између младих и родбине, породичних пријатеља, свештеника, учитеља и сличних особа. У многим културама родитељи препуштају део бриге, васпитања и образовања деце особама из најближе околине, било да је реч о родбини, кумовима или пријатељима (Garcia Coll *et al.*, 1995). Неретко се дешава да млади током школовања уђу у менторски однос са учитељима, васпитачима, свештеницима и осталим

учесницима васпитно-образовног процеса. Без обзира на то која се значајна особа појављује као ментор, она може да одигра различите улоге спрам штићеника (као што су учитељ, узор, пријатељ, савезник), а може да послужи чак и као замена за родитеље (Hamilton & Darling, 1989). У литератури се ментори у области неформалног менторства младих означавају као природни ментори или веома значајне особе (VIP). Сматра се да су веома значајне особе старе најмање двадесет једну годину, да показују значајан утицај на штићеника, а служе и као ослонац штићеницима у одређеном периоду развоја (Greenberger *et al.*, 1998).

Поред неформалног постоје и формални облици менторског односа који су унапред планирани и усмеравају се на одређене области живота штићеника као што су образовање, запошљавање, смањење ризичног понашања и слично (Sipe, 2005). Најједноставнији критеријум разликовања између формалног и неформалног менторства представља постојање треће стране која спаја ментора са штићеником. Међутим, разликовање само на основу иницијације менторског односа сужава разумевање карактеристика формалног и неформалног односа, јер менторство означава процес који је, самим тим, променљив. Могуће је да се унутар формално иницираног менторства развију карактеристике међуљудског односа које га приближавају неформалном менторству као процесу. Дакле, можемо разликовати иницијацију менторства, која може бити формална и неформална, и структуру менторског односа који се разликује по степеној формализацији и може да варира током времена. Ова дистинкција је сте важна јер је циљ нашег рада усмерен на истраживање неформалног менторства код младих као процеса, без обзира како је менторски однос инициран, формално или неформално.

Истраживања показују да неформално менторство има позитивнији утицај на младе од формалног (Ragins & Cotton, 1999). Међу позитивним исходима менторства младих истраживани су раст самопоштовања и самопоуздања (Reisner *et al.*, 1989), боља образовна постигнућа (McPartland & Nettles, 1991), смањена склоност ка злоупотреби супстанци (Grossman & Tierney, 1998) и друга. Такође је истраживано менторство као интергенерацијски процес, а показало се да се људи који су били у улози штићеника лакше одлучују за прихватање улоге ментора (Ragins & Scandura, 1999). Сматра се да менторство утиче на младе кроз три међусобно повезана процеса: оснаживањем социјалних односа и емотивне добробити, унапређењем когнитивних вештина и подстицањем развоја позитивног идентитета (Rhodes *et al.*, 2006). Нека истраживања истичу негативне исходе менторског односа углавном када млади примете да менторима овакав однос није важан, да их ментори посматрају као некомпетентне, или не виде могућност развоја. Ређе се дешава да долази и до етичких престапа који штићенике стављају у непријатну ситуацију, јер их ментор искоришћава на материјалан, емотиван или сексуалан начин.

Полазећи од значаја који природно менторство има за развој младих одлучили смо се да истражимо како млади процењују карактеристике успешних ментора, односно веома значајних особа у њиховом животу, и њихов допринос личном психосоцијалном развоју. Поред тога претпостављамо да је важно да штићеници имају одређене особине личности неопходне за успостављање менторског односа и покушаћемо да их одредимо. Додатно, желимо да утврдимо ко су значајне особе које су одиграле улогу природних ментора у животу младих људи.

Метод истраживања

Истраживање је споведено на пригодном узорку младих људи. Коришћен је упитник састављен за ову сврху. Укупан узорак чини 186 испитаника кад се одузме 13 невалидних упитника. Узорак чини 109 студената и 77 ученика основних и средњих школа. Подузорак судената прикупљен је на Економском, Филолошком и Факултету безбедности. За подузорак ученика специфично је то што су упитник попуњавали након искуства рада са ментором у оквиру Регионалног центра за таленте. Тиме смо отворили могућност да ученици опишу искуство природног менторског односа и кад је овај однос формално инициран, а не случајан. Узорак је уједначен по полу. Узраст ученика се креће од 11 до 17 година (просечно 13 година и 6 месеци), а студената од 19 до 26 година (просечно двадесет две године и три месеца).

Упитником су обухваћене четири области у складу са циљем истраживања. У упутству је дато објашњење истраживања: „Овим упитником желимо да сазнамо како гледате на помоћ особа са животним искуством и природним ауторитетом“. Затим следи инструкција: „Сетите се особе која вам је у једном периоду вашег живота била значајна јер вас је на прави начин усмеравала да савладате животни проблем или да постигнете нешто од важности за вас“. И одмах у наставку: „Процените у којој мери су за ту особу важиле наредне реченице“. Тиме је отворен први део упитника који чини 17 тврдњи (Табела 2) које говоре о карактеристикама ментора. Одговори се процењују на петостепеној скали Ликертовог типа.

У другом делу упитника налазила се следећа инструкција: „С обзиром на искуство које сте имали са особом која вам је у одређеном периоду вашег живота била значајна, процените у којој мери се дато искуство одразило на вас“. Искуство је описано кроз 18 реченица (Табела 3), а за процену је коришћена петостепена скала Ликертовог типа.

Трећи део упитника садржао је инструкцију „Процените у којој мери се наредне тврдње односе на вас“. Наведено је 16 тврдњи (Табела 4) за које се претпоставља да говоре о карактеристикама штићеника потребним за улазак у менторски однос. Одговори на тврдње дати су у облику петостепене Ликертове скале.

На крају упитника постављено је питање којој групи људи припада значајна особа коју су замислили док су попуњавали упитник. Набројане су следеће могућности: родитељ, брат или сестра, члан шире породице, пријатељ, професор, ментор или неко други. Приликом састављања тврдњи за упитник коришћена је шира литература из које су издвојене особине ментора, менторског односа, штићеника и ефеката на лични развој. У обради података је, поред дескриптивне статистике, коришћена и мултиваријантна статистика.

Резултати истраживања

У приказу резултата ћемо кренути од избора значајних особа које су замислили испитаници. У нашем истраживању је отворена могућност да се и родитељи означе као значајне особе иако они не спадају у категорију ментора. Резултати показују (Табела 1) да су родитељи најзаступљеније значајне особе (26.9%), а затим следе ментори (20.43%). Удео ментора је појачан избором подузорка ученика који су имали непосредно искуство с ментором што потврђује чињеница да је 44.2% ученика на тесту замислило ментора као значајну особу наспрам само 3.7% у подузорку студената. Затим следе пријатељи, члан шире породице, па брат/сестра или професори. Као „неко други“ најчешће се наводе кумови, и младићи или девојке.

Табела 1: Учесталост и проценат одговора ученика и студената на питање „којој групи људи припада значајна особа коју су замислили док су попуњавали упитник“

	цео узорак		ученици		студенти	
	f	%	f	%	f	%
родитељ	50	26.88	10	12.99	40	36.70
ментор	38	20.43	34	44.16	4	3.67
пријатељ	33	17.74	7	9.09	26	23.85
члан шире породице	22	11.83	14	18.18	8	7.34
брат сестра	14	7.53	3	3.90	11	10.09
професор	14	7.53	9	11.69	5	4.59
неко други	15	8.06	0	0.00	15	13.76
укупно	186	100.00	77	100.00	109	100.00

У првом делу упитника оцењиване су особине значајне особе. Факторска анализа главне компоненте показала је да седамнаест тврдњи изабраних за мерење особина значајне особе засићују две компоненте са 38.890% и 10.584% варијансе, а поузданост скале је висока (Cronbach's Alpha=0.898). Корелација између компоненти је 0.527. Прва компонента говори о особинама значајне особе (ментора) као човека у односу према младој особи (штићеник): искрен пријатељ, особа од поверења, отворена и искрена, ослонац, помаже у решавању проблема, уважава туђе идеје, отворена да саслуша другог, труди се да помогне, спремна да похвали (Табела 2). Друга компонента говори о особинама значајне особе (ментора) као стручњака у одређеној области: стручан, искусан, способан да пренесе знање, узор за друге, подстиче креативност, уочава грешке, даје савете, мотивише за рад.

Табела 2: Матрица склопа за тврдње о карактеристикама ментора (факторска анализа главне компоненте)

Тврдња	1	2
Особа у којој видите искреног пријатеља.	0.914	
Особа од поверења.	0.787	
Особа која је отворена и искрена према вама.	0.786	
Особа на коју се можете ослонити.	0.711	
Особа која вам помаже у решавању проблема.	0.590	
Особа која уважава ваше идеје.	0.569	
Особа која је отворена да саслуша другог.	0.523	
Особа која даје свој максимум да помогне другоме.	0.431	
Особа која вас похваљује након успешно обављеног задатка.	0.377	0.309
Особа која је стручњак у својој области.	-0.306	0.901
Особа са искуством.		0.807
Особа која има способност да пренесе знање.		0.786
Особа која представља узор који вреди следити.		0.609
Особа која подстиче креативност.		0.576
Особа која уочава ваше грешке и помаже вам да их отклоните.		0.527
Особа која даје корисне савете.		0.523
Особа која подстиче и мотивише на рад.	0.363	0.439

У другом делу упитника наводе се развојне последице захваљујући односу са значајном особом. Факторска анализа главне компоненте показала је да шеснаест тврдњи изабраних за мерење развојних последица засићују две компоненте са 36.606% и 10.465% варијансе, а поузданост скале је висока (Cronbach's Alpha=0.880). Корелација између компоненти је 0.542. Прва компонента говори о развојним последицама које су унапредиле личност: нове вештине, сигурност у себе, нова знања, постигнути циљеви, уважавање туђих мишљења, савладавање изазовних ситуација, веће самопоуздање, шири круг људи, боља сарадња са другима, боље суочавање са проблемима, искуство јединственог односа (Табела 3). Друга компонента говори о развојним последицама које су унапредиле критичко самопосматрање: већа самокритичност, увиђање и исправљање личних грешака, бољи наступ пред другима, примена знања у свакодневном животу, боља способност комуникације.

Табела 3: Матрица склопа за тврдње о развојним последицама односа са ментором (факторска анализа главне компоненте)

Тврдња	1	2
Стекао сам нове вештине.	0.790	
Постао сам сигурнији у себе и сопствено знање.	0.740	
Унапредио сам своје знање.	0.700	
Постигао сам жељене циљеве.	0.665	
Спремнији сам да уважим и размотрим туђа мишљења.	0.663	
Захваљујући датој особи прошао сам низ изазовних ситуација.	0.601	
Подигао сам ниво свог самопоуздања.	0.520	
Захваљујући датој особи проширио сам круг људи од којих могу да учим.	0.519	
Побољшао сам сарадњу са другима.	0.494	
Спремнији сам да се суочим са проблемима.	0.480	
Са датом особом сам изградио посебан, јединствен однос.	0.429	
Научио сам да посматрам себе самокритички.		0.860
Лакше увиђам и исправљам своје грешке.		0.855
Побољшао сам наступ пред другима.		0.847
Научио сам да примењујем знања у свакодневном животу.		0.636
Унапредио сам своје способности комуникације.		0.607

У трећем делу упитника наводе се карактеристике младе особе за које се сматра да су неопходне како би се остварио добар однос са значајном особом (ментором). Факторска анализа главне компоненте показала је да шеснаест тврдњи изабраних за мерење личних карактеристика засићују две компоненте са 37.291% и 13.919% варијансе, а поузданост скале је висока (Cronbach's Alpha=0.873). Корелација између компоненти је 0.363. Прва компонента говори о личним особинама које су повезане са односом према знању и искуству других: уважавање стручности, искуства, мишљења и спремност за учење од других; преиспитивање властитих ставова; прихватање критике, савета и сугестија; отвореност за нова знања и искуства; вера у себе (Табела 4). Друга компонента говори о личним особинама које су повезане са спремношћу да се са другима поделе послови: ослањање на друге, спремност да се повере послови другима као и да се тражи помоћ, вера у људе.

Табела 4: Матрица склопа за тврдње о личним карактеристикама иштићеника (факторска анализа главне компоненте)

Тврдња	1	2
Уважавам стручност.	0.809	
Уважавам и поштујем искуства старијих.	0.776	
Спреман сам да учим од других.	0.731	
Преиспитујем своје ставове.	0.697	
Прихватам критику.	0.694	
Отворен сам за нова знања и искуства.	0.692	
Примењујем савете искуснијих од себе.	0.670	
Искрен сам према другима.	0.665	
Уважавам туђе мишљење.	0.627	
Верујем у себе.	0.513	
Прихватам сугестије искуснијих од мене.	0.417	0.402
Имам већи успех када ме охрабрују и подстичу.	0.379	
Ослањам се на друге људе.		0.943
Спреман сам да поверим другима део мог посла.		0.901

Верујем људима.		0.780
Спреман сам да тражим помоћ другог.	0.358	0.465

Укупно смо издвојили шест фактора. Прва два се односе на значајну особу (ментора) и назвали смо их М-базични ослонац и М-стручњак. Друга два се односе на развојне последице које млада особа (штићеник, тј. протеже) има након искуства са ментором и назвали смо их Ш-унапреддио себе и Ш-дистанца према себи. Трећа два се односе на особине личности и назвали смо их *отвореност за учење* и *ослањање на друге*. У Табели 5 дате су корелације између добијених фактора. Особине значајне особе средње корелирају са развојним последицама искуства са значајном особом кад је у питању унапређење себе и ниско кад је у питању изградња дистанце према себи. Особине значајне особе корелирају са мереним особинама личности испитаника и то посебно са *отвореношћу за учење*, а слабије са *ослањањем на друге*. Развојне последице искуства са значајним особама повезане су само са особиним личности *отвореност за учење*, а нису повезане са *ослањањем на друге*.

Табела 5: Коефицијенти Пирсонове корелације за наведене факторе

	М-стручњак	Ш-унапреддио себе	Ш-дистанца према себи	Отвореност за учење	Ослањање на друге
М-базични ослонац	.527(**)	.405(**)	.208(**)	.351(**)	.151(*)
М-стручњак		.461(**)	.294(**)	.403(**)	.195(**)
Ш-унапреддио себе			.542(**)	.354(**)	.145(*)
Ш-дистанца према себи				.374(**)	.111
Отвореност за учење					.363(**)

* статистичка значајност на нивоу .05

** статистичка значајност на нивоу .01

У Табели 6 дате су просечне вредности изражености фактора у односу на то да ли су испитаници имали непосредно искуство са ментором (подузорок ученика) или нису имали непосредно искуство са ментором (подузорок студената). Из узорка су изостављени избори значајне особе који се односе на родитеље, јер родитељи не припадају категорији менто-

ра. На основу Т-теста утврђена је статистички значајна разлика између два подзорка на нивоу .01 за факторе М-базични ослонац, М-стручњак и *ослањање на друге*. Дати фактори су израженији у групи која је имала непосредно искуство са ментором.

Табела 6: Просечне вредности изражености фактора на подзорцима без испитаника који су изабрали родитеље за значајну особу са статистичким показатељима значајности разлика

	Укупно	ученици – РЦ за таленте	студенти	t	df	p
М-базични ослонац	4.33	4.58	4.09	5.728	134	.001
М-стручњак	4.32	4.62	4.03	6.591	134	.001
Ш-унапредио себе	4.08	4.15	4.00	1.739	134	.084
Ш-дистанца према себи	4.01	4.02	3.99	0.262	134	.794
Отвореност за учење	4.24	4.33	4.15	0.992	134	.062
Ослањање на друге	3.51	3.81	3.21	0.423	134	.001
N (број испитаника)	136	67	69			

У Табели 7 дате су просечне вредности изражености фактора у односу на избор значајне особе у упитнику. Испитаници који су изабрали ментора показују највише резултате на свим скалама у односу на остале групе са изузетком скале Ш-унапредио себе која је највиша код избора професора. Скала Ш-дистанца према себи није се показала дискриминативном. Т-тест значајности разлика није утврдио статистички значајне разлике међу групама изузев када је реч о избору ментора. Група испитаника која је изабрала ментора статистички се значајно разликује од свих осталих група, сем групе која је изабрала професора за значајну особу, бар по томе што високо процењује стручност особе ментора.

Табела 7: Просечне вредности изражености фактора према избору значајне особе. Означене су статистичке значајности разлика у односу на избор ментора

	Укупно	родитељ	браг или сестра	члан шире породице	пријатељ	професор	ментор
М-базични ослонац	4.35	4.39	4.16(*)	4.31	4.37	4.39	4.52
М-стручњак	4.29	4.18(**)	3.96(**)	4.37(*)	4.23(**)	4.40	4.65
Ш-унапредио себе	4.04	3.95(*)	3.97	3.84(**)	4.14	4.28	4.21
Ш-дистанца према себи	4.02	4.06	3.94	3.93	4.07	4.06	4.05
Отвореност за учење	4.21	4.12(*)	4.16	4.26	4.30	4.21	4.35
Ослањање на друге	3.50	3.42(*)	3.21(*)	3.35(*)	3.54	3.61	3.88
N (број испитаника)	186	50	14	22	33	14	38

* статистичка значајност на нивоу .05

** статистичка значајност на нивоу .01

Дискусија

Иако је улога родитеља у одрастању човека незаменљива, деца, адолесценти и млади сусрећу се са низом одраслих људи који су важни у њиховом одрастању. Оптимално добро родитељство посматрамо као процес који даје темељ људској индивидуалности, док значајне одрасле особе доприносе специфичним областима развоја индивидуе. Родитељска функција се, поред осталог, огледа у томе што пружа базични ослонац развоју детета, док је за помоћ у специфичним областима потребна стручност. За успешно менторство потребно је обоје. Међутим, по израженијој стручности ментори и професори разликују се од чланова уже породице (Табела 7) и стога сматрамо да стручност треба узети као *differentia specifica* у дефинисању менторства. То не искуључује важност особина које су битне као базични ослонац у међуљудском односу као што су поверење, отвореност, искреност, разумевање и слично. Уколико изостају

такве особине код ментора, мала је вероватноћа да ће се развити процес менторства карактеристичан за неформално менторство младих. На тај начин се може тумачити добијена разлика код ученика који су изабрали ментора за значајну особу, поред других значајних особа, а након непосредног искуства с менторима (Табела 1). У стручној литератури такође се истиче разлика између две групе особина. С једне стране су емоционалне или психосоцијалне особине као што су прихватање и подршка, а с друге стране су инструменталне или на каријеру усмерене особине као што су информисање, саветовање и управљање (Jacobi, 1991).

Две групе особина ментора на које смо указали су важне и за разматрање процеса менторства и његових ефекта. У литератури се сусрећу две перспективе којима се објашњава ефекат менторства: релациона и инструментална (Keller, 2007). Релациона наглашава да је за развој најбитније градити однос усмерен на младу особу, док инструментална перспектива наглашава да младе треба укључити у изазовне активности усмерене на одређене циљеве које ће подстицати развој њихових компетенција. Релациона перспектива ослања се на емоционалне или психосоцијалне особине, док се инструментална перспектива ослања на инструменталне особине. Наше истраживање упућује на подједнак значај обе групе особина ментора на развојне последице менторства (Табела 5). Нешто су израженије повезаности развојних последица са особинама везаним за стучност ментора, али то је незнатно.

У нашем истраживању смо се руководили значајем који неродитељске фигуре међу одраслима имају за развој младе особе. Истицањем важности менторства ублажава се постојећи стереотип да се адолесценти друже са вршњацима, а теже сукобу са одраслима (Darling *et al.*, 2003). То је посебно важно за учеснике васпитно-образовног процеса како би препознали менторство као потенцијално подручје за позитивну акцију које не мора да буде у сукобу са вршњачким односима. Такође, желимо да нагласимо да се природно менторство може успоставити и када је однос формално инициран. То значи да ће се учесници васпитно-образовног процеса појавити у улози ментора захваљујући квалитету међуљудског односа који граде са штићеницима, а ту спадају особине које пружају базични ослонац штићенику и, као што смо нагласили, стручно усмеравање на основу професионалних компетенција.

Улога ментора, за разлику од улоге родитеља, олакшана је тиме што ментори не учествују у свакодневном животу младих као њихови родитељи, тако да не структуришу њихов живот, не баве се кажњавањем због лошег понашања, не носе одговорност за укупан развој и слично (Spencer, 2007). Сличности се огледају у томе што се улога ментора приближава улози родитеља кад су у питању активности као што је саветовање, усмеравање, подучавање и сличне. Чињеницу да је 26.9% испитаника у нашем истраживању изабрало родитеља као значајну особу треба тумачити као последицу позитивног искуства са родитељима који осет-

но доприносе личном развоју, или немогућности да се стекну природни ментори.

Менторство је процес који укључује бар две особе и стога сматрамо да је за успех менторства неопходно да обе особе буду укључене у процес на адекватан начин. Из тога произилази да не треба изучавати само особине ментора већ и особине штићеника. Наша је претпоставка да штићеник треба да поседује одређене карактеристике како би менторство имало ефекта на његов развој. Показало се да су предложене карактеристике повезане са особинама ментора и развојним последицама менторства (Табела 5). То значи да би *differentia specifica* менторства требало допунити одређеним особинама штићеника. Другим речима, сама стручност ментора није довољна за развој менторства уколико није наишла на плодно тле у отворености штићеника за учењем и његовом спремношћу да се ослања на искусне и стручне људе. Стога треба допунити услове за развој менторства као процеса. Дакле, за успешно менторство је неопходно да се успостави однос поверења у којем ментор представља базични ослонац штићенику, а стручност ментора и отвореност за учење (као и ослањање на друге) штићеника чине специфичност која унапређује позитивне развојне исходе код штићеника. Истраживања менторског односа међу студентима показала су да су менторова компетентност и штићеникова жеља да се покаже кључни предуслови успешне сарадње (Rice & Brown, 1990). У литератури се слаба жеља за учењем код штићеника доводи у везу са тзв. маргиналним менторством (Eby & McManus, 2004). Показало се да слаба жеља за учењем и учинак испод очекивања код штићеника не нарушавају озбиљно менторски однос, али знатно умањују његов потенцијални учинак на развојне исходе.

Овакво одређење менторства додатно подупиру налази нашег истраживања који показују да су значајно више оцењени стручност ментора и ослањање на друге (и отвореност за учење) код штићеника, као и унапређење себе код испитаника који су изабрали да процењују менторе за разлику од оних који су изабрали да процењују чланове уже и шире породице (Табела 7). Такође, непосредно искуство са менторима довело је до значајно виших процена менторских особина везаних за стручност и базични ослонац и самопроцене ослањања на друге (Табела 6). На основу непосредног искуства са ментором испитаници су стекли представу шта значи имати подршку, усмеравање и вођство од стране особе која има релевантна знања, вештине и у стању је да их пренесе, захваљујући поверењу у менторе и препуштању процесу менторства којим управљају ментори.

На крају треба рећи да су у нашем истраживању коришћени подаци добијени само од штићеника, док процене и самопроцене ментора нису обухваћене овим испитивањем. Стога је тешко одредити у којој мери су добијене процене објективне, а у којој мери субјективне. Поред тога, наш узорак је пригодан. Због тога резултате истраживања треба узети

као показатеље који упућују на могуће односе између појединих особина ментора и штићеника, на сличности и разлике између менторства као процеса и процеса родитељства, на сличности и разлике између значајних одраслих у развоју младих, као и на сличности и разлике између формалног и неформалног менторства. Треба спровести истраживање са младима различитог узраста како би се јасније уочиле разлике које су узрасно условљене и укључити менторе у истраживање да би се добила објективнија слика. Такође, треба јасније дефинисати врсте менторства и пронаћи начина да се направи разлика између менторства и искуства са значајним одраслим особама.

Закључак

Менторство младих представља значајан облик међуљудског односа који доприноси психосоцијалном развоју младих уколико су задовољени потребни услови. За ментора је важно да поседује особине које обезбеђују однос поверења и размене са штићеником како би се успоставио однос карактеристичан за природно менторство, али и да има потребне компетенције и педагошке квалитете како би у одређеном стручном домену унапредио развој штићеника. За штићеника је важно да је отоврен за учење од особа које имају ауторитет у струци. Такође је важно да имају диспозицију ослањања на друге особе кроз однос поверења. Кад су задовољени наведени услови, могуће је да се развије менторство као процес који води развојно позитивним последицама код младих људи. За учеснике васпитно-образовног процеса који желе да користе менторски рад важно је да знају да је успостављање односа поверења и размене које штићеницима даје осећање базичног ослонаца *conditio sine qua non* менторства, а њихова стручност и професионалност *differentia specifica* менторства. Такође треба да знају да штићеници морају бити отворени за учење и спремни да нађу ослонац у њима како би менторство као процес било покренуто и дало жељене ефекте.

Коришћена литература

- Ainsworth, M.D.S. (1989): Attachments beyond infancy, *American Psychologist*, Vol. 44, 709-716.
- Darling, N., S.F. Hamilton & K.H. Shaver (2003): Relationships outside the family: unrelated adults; in G.R. Adams & M.D. Berzonsky (eds.): *Blackwell handbook of adolescence* (349-370). Malden, MA: Blackwell.
- Eby, L.T., M. Butts, A. Lockwood & S.A. Simon (2004): Protégés' negative mentoring experiences: construct development and nomological validation, *Personnel Psychology*, Vol. 57, 411-447.
- Eby, L.T. & S.E. McManus (2004): The protégé's role in negative mentoring experiences, *Journal of Vocational Behavior*, Vol. 65, 255-275.

- Eby, L.T., J.E. Rhodes & T.D. Allen (2007): Definition and evolution of mentoring; u T.D. Allen & L.T. Eby (ed.): *The Blackwell handbook of mentoring: a multiple perspectives approach* (7-20). Malden, MA: Blackwell.
- Garcia Coll, C.T., E.C. Meyer & L. Brillon (1995): Ethnic and minority parenting; in M.H. Bornstein (ed.): *Handbook of parenting: Vol. 2. Biology and ecology of parenting* (189-209). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Greenberger, E., C. Chen, & M.R. Beam (1998): The role of "very important" nonparental adults in adolescent development, *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 27, No. 3, 321-343.
- Grossman, J.B. & J.P. Tierney (1998): Does mentoring work? An impact study of the Big Brothers Big Sisters program, *Evaluation Review*, Vol. 22, 403-426.
- Hamilton, S.F. & N. Darling (1989): Mentors in adolescents' lives; in K. Hurrelmann & U. Engle (eds.): *The social world of adolescents* (121-139). New York: DeGruyter.
- Jacobi, M. (1991): Mentoring and undergraduate academic success. A literature review, *Review of Educational Research*, Vol. 61, 505-32.
- Johnson, W.B. (2002): The intentional mentor: Strategies and guidelines for the practice of mentoring, *Professional Psychology: Research and Practice*, Vol. 33, No. 1, 88-96.
- Keller, T.E. (2007): Youth mentoring: theoretical and methodological issues; u T.D. Allen & L.T. Eby (eds.): *The Blackwell handbook of mentoring: a multiple perspectives approach* (23-47). Malden, MA: Blackwell.
- Kram, K.E. (1985): *Mentoring at work*. Glenview, IL: Scott, Foreman and Co.
- Levinson, D.J., D. Darrow, M. Levinson, E.B. Klein & B. McKee (1978): *The seasons of a man's life*. New York: Knopf.
- McPartland, J.M. & S.M. Nettles (1991): Using community adults as advocates or mentors for at risk middle school students: a two-year evaluation of project RAISE, *American Journal of Education*, Vol. 99, 568-586.
- Ragins, B.R. & J.L. Cotton (1999): Mentor functions and outcomes: a comparison of men and women in formal and informal mentoring relationships, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 84, 529-550.
- Ragins, B.R. & T.A. Scandura (1999): Burden or blessing? Expected costs and benefits of being a mentor, *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 20, 493-509.
- Reisner, E.R., C.A. Petry & M. Armitage (1989): *A review of programs involving students as tutors or mentors in grades K-12*. Washington, DC: U.S. Department of Education.
- Rhodes, J.E., R.A. Spencer, T.E. Keller, B. Liang & G.G. Noam (2006): A model for the influence of mentoring relationship on youth development, *Journal of Community Psychology*, Vol. 34, No. 6, 691-707.
- Rice, M.B. & R.D. Brown (1990): Developmental factors associated with self-perceptions of mentoring competence and mentoring needs, *Journal of College Student Development*, Vol. 31, 293-299.
- Sipe, C.L. (2005): Toward a typology of mentoring; u D.L. DuBois & M.A. Karcher (eds.): *Handbook of youth mentoring* (65-80). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Spencer, R. (2007): Naturally occurring mentoring relationships involving youth; in T.D. Allen & L.T. Eby (prir.): *The Blackwell handbook of mentoring: a multiple perspectives approach* (99-117). Malden, MA: Blackwell.
- Vaillant, G. (1977): *Adaptation to life*. Boston: Little, Brown & Company.

Примљено 25.02.2012; прихваћено за штампу 24.02.2012.

Boris Kordić and Lepa Babić
THE ROLE OF MENTORING IN YOUTH DEVELOPMENT

Abstract

There is an opinion that natural youth mentoring has a favourable impact on psychosocial development and that it is correlated with better success later on life. This research purports to reveal which personality features of mentors and protégés figure as necessary conditions for development of youth mentoring process, which leads towards positive developmental outcomes. The questionnaire created specifically for the purposes of this study was administered to the convenient sample of primary and secondary school students (77) and university students from Belgrade (109). Respondents assessed the features of a significant person from their life through 17 sentences, the changes occurring due to experience with a significant person through 18 sentences, and one's own features through 16 sentences. Factor analysis extracted two features of significant persons (labelled M-basic support and M-expert), two kinds of outcomes of experience with significant persons (P-self-improvement and P-self-distance) and two types of features in respondents (Openness towards learning and Relying on others). Analyses indicate that establishment of a relationship of truth and exchange, providing the feeling of basic support to protégés, is a *conditio sine qua non* in mentoring, while competence and professionalism of the mentor figure as *differentia specifica* in mentoring. In order for such a relationship to be established, it is necessary for mentors to have personality features that are a precondition for establishing the basic support for protégés, and for protégés to be open towards learning and ready to find a support in mentors.

Key words: mentoring, youth, psychosocial development, competences.

Борис Кордич и Лена Бабич
РОЛЬ МЕНТОРСТВА В РАЗВИТИИ ПОДРОСТКОВ

Резюме

Существует мнение, что естественное менторство благоприятно воздействует на психосоциальное развитие подростков и что оно связано с будущим успехом в жизни. Целью настоящего исследования является выявление личностных качеств менторов и их подопечных, которые являются необходимыми условиями развития процесса менторства, ведущего к положительным результатам в развитии молодых людей. На специально отобранном корпусе учащихся восьмилетних и средних школ (77) и студентов из Белграда (109) было проведено анкетирование на основании вопросника, нарочито сконструированного в целях проведения исследования. Испытуемыми оценивались свойства какого-то важного для них человека на основании 17 предложений, перемены, наступившие благодаря положительному опыту общения с таким человеком на основании 18 предложений, а проведена и самооценка свойств испытуемых на основании 16 предложений. На основании факторного анализа выявлены два качества важных для подростков людей (М-базовая опора и М-специалист), два типа результата опыта с ними (Ш-самоусовершенствование и Ш-дистанция к себе) и два типа качеств испытуемых (Открытость к учебе и Опора на других). Анализ показывает, что установление отношений доверия обмена, которое молодым людям дает чувство базовой опоры, представляет *conditio sine qua non* менторства, тогда как профессионализм ментора и его высокие качества как специалиста являются *differentia specifica* менторства. Для установления такого отношения необходимо, чтобы менторы обладали личностными качествами, которые являются условием для установления базовой опоры молодым людям, и чтобы молодые люди были открытыми к учению и готовыми к нахождению опоры в менторах.

Ключевые слова: менторство, молодые люди, психосоциальное развитие, компетенции.